

Alþingi
Erindi nr. P 135/1894
komudagur 27.3.2008

safnaráð

Til Alþingis

Umsögn um þingsályktunartillögu um
prófessorsembætti á sviði byggðasafna
og byggðafræða,

þskj. 238, 220. mál á 135. löggjafarþingi 2007-2008

the museum
council
of iceland

laufásvegi 12
101 reykjavík
sími: 515 9605
fax: 515 9601

www.safnarad.is
safnarad@safnarad.is

Safnaráð starfar skv. safnalögum nr. 106/2001 og er skv. lögnum samráðsvettvangur safna og úthlutar styrkjum úr Safnasjóði.

Á 69. Safnaráðsfundi þann 13. mars 2008 fjallaði ráðið um þingsályktunartillögu um prófessorsembætti á sviði byggðasafna og byggðafræða (þskj. 238, 220. mál á Alþingi).

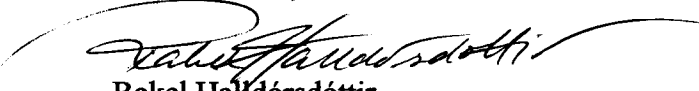
Ráðið bendir á að starfshópur félagsvísindadeildar Háskóla Íslands um uppbyggingu vandaðs meistaranáms í safnafræði við háskólann hefur starfað að uppbyggingu slíks náms frá sumarbyrjun 2006. Fræði á sviði byggðasafna og byggða geta sannarlega talist hluti af safnafræði, fræðigreini sem hefur verið kennd undanfarin ár við fjölda virtra háskóla erlendis. Starfshópurinn er skipaður fulltrúum frá höfuðsöfnum, Safnaráði, Háskóla Íslands, Reykjavíkurborg og fagfélögum (Félag íslenskra safna og safnmanna og Félag íslenskra safnafræðinga). Hefur starfshópurinn bent á þörfina á slíku námi hérlandis og lagt fram hugmyndir að skipulagi námsins, sem háskólaráð hefur samþykkt með fyrirvara um að stofnkostnaður komi frá öðrum aðilum en háskólanum.

Enn hefur ekki tekist að fjármagna stofnun námsins, en starfshópurinn hefur leitað stuðnings víða, meðal annars með umsókn til fjárlaganefndar dags. 13. október 2006 (sjá meðfylgjandi afrit af umsókn til fjárlaganefndar).

Safnaráð styður hugmyndir að eflingu menntunar á sviði safnafræða við Háskóla Íslands og að boðið verði upp á vandað nám í safnafræði þar, í samræmi við tillögur starfshópsins.

Ekki er tekin afstaða til hugmynda um að tengja stofnun prófessorsembættis við ákveðið safn.

Virðingarfyllst,
f.h. Safnaráðs,

Rakel Halldórsdóttir,
framkvæmdastjóri

Fjárlaganefnd Alþingis
Austurstræti 8-10A
150 Reykjavík

Reykjavík, 13. október 2006
Tilvísun: 061013ffarln

Efni: Ósk um styrk frá fjárlaganefnd til uppbyggingar safnafræðináms við Háskóla Íslands.

Háttvirt fjárlaganefnd.

Starfshópur um uppbyggingu safnafræðináms við Háskóla Íslands, skipaður af félagsvísindadeild Háskóla Íslands, samþykkti á fundi sínum þann 12. september 2006 að óska eftir styrk frá fjárlaganefnd til uppbyggingar námsins. Í starfshópnum sitja, auk fulltrúa félagsvísindadeildar, fulltrúar Þjóðminjasafns Íslands, Listasafns Íslands, Náttúrufræðistofnunar Íslands, Safnaráðs, Félags íslenskra safna og safnmanna, Félags íslenskra safnafræðinga og borgarminjavörður Reykjavíkurborgar.

Með sífelldum framförum í samgöngum og samskiptum þjóða á milli hefur verið lögð aukin áhersla á vandaða varðveislu þeirra verðmæta sem felast í séreinkennum og arfi þjóða og einnig á faglegar og árangursríkar aðferðir við miðlun þessara verðmæta. Safnafræði (Museology/Museum Studies) er nýleg fræðigrein, sem spröttin er af þessum áherslum.

Safnafræði er nú kennd við háskóla víða um heim og er námið í sífelldri þróun í takt við hraðar breytingar á tæknilegum og hugmyndalegum áherslum við söfnun, varðveislu, forvörslu, rannsóknir og miðlun menningar- og náttúruarfs. Námið veitir heildstæða þekkingu og skilning á innihaldi og mikilvægi þeirra séreinkenna og verðmæta, menningarlegra og náttúrulegra, sem samfélaginu eru sameiginleg, jafnt sem faglegri meðferð og kynningu þessara verðmæta á ýmsum sviðum.

Flest íslensk söfn eru bæði falið og smá og safnmenn einyrkjar í faglegri einangrun. Kannanir hafa sýnt að íslenskir safnmenn hafa iðulega menntun á því sviði sem viðkomandi safn fjallar um, en skortir faglega þekkingu á hinum lögbundnu hlutverkum safna, sem eru skv. 4. gr. safnalaga nr. 106/2001 skipulögð söfnun, varðveisla, rannsóknir og miðlun á menningar- og náttúruarfi þjóðarinnar. Í Safnastefnu á sviði þjóðminjavörslu fyrir árin 2003-2008, sem gefin var út af menntamálaráðuneytinu í júní 2003, er ljósum beint að hinni brýnu þörf á sérhæfðri menntun á sviði varðveislu, meðhöndlunar og miðlunar menningar- og náttúruarfs.

Nám í safnafræði nýtist ekki eingöngu safnmönnum, heldur öllum þeim sem starfa á einhvern hátt að varðveislu, rannsóknum og/eða miðlun á menningar- og náttúruarfi, jafnt sem stefnumótun á því sviði. Aukin fagleg og sérhæfð menntun í vandaðri meðferð og miðlun hins séríslenska menningar- og náttúruarfs mun verða samfélaginu öllu til velfarnaðar og hagnaðar um ókomin ár. Án vafa mun aukin menntun og meðvitund á þessu sviði stuðla að arðbærri nýsköpun á ýmsum sviðum íslensks þjóðfélags, svo sem í ferðamennsku, listgreinum, iðnhönnun og á fleiri sviðum. Í *Ferðamálaáætlun 2006-2015* sem unnin var að frumkvæði samgönguráðherra, kemur ljóslega fram það mikla vægi sem hinn íslenski náttúru- og menningarfur hefur í uppbyggingu ferðaþjónustu.

Varðveisla og miðlun hinna séríslensku einkenna er augljóst hagsmunamál landsins alls, ekki síst landsbyggðarinnar, en mikil gróska er í íslensku safnastarfi um allt land til að mæta aukinni sókn ferðamanna til landsins og þörfinni á varðveislu og miðlun hinna séríslensku einkenna til þessa hóps ekki síður en til landsmanna. Þarna takast í hendur tvenns konar markmið, annars vegar verndun, varðveisla og miðlun okkar sameiginlega arfs í þágu viðhalds og uppbyggingar eigin samfélags og hins vegar kynning þessa arfs út á við til að undirstrika fjölbreytileika og sérkenni þjóða. Markmiðin stuðla sameiginlega að velfarnaði íslensks samfélags, bæði á innlendum og alþjóðlegum vettvangi.

Víða um land hafa sprottið upp ný söfn, setur og sýningar og verður þörfin á faglegum aðferðum sífellt meiri. Þar sem endurmenntun íslenskra safnmanna er augljóst hagsmunamál landsbyggðarinnar vill

starfshópurinn stuðla að því að unnið verði að metnaðarfullri uppbyggingu námsins á landsvísu. Boðið verði því upp á fjárnám í safnafræði í samvinnu við fjarvinnslustöðvar HÍ og söfn á landsbyggðinni.

Starfshópurinn lítur á uppbyggingu meistaranám í safnafræði við HÍ sem mikið hagsmunamál landsmanna allra og stórt skref í þá átt að tryggja vandaða og faglega varðveislu, meðhöndlun og miðlun menningar- og náttúruarfs Íslendinga, samfélaginu öllu til velfarnaðar og uppbyggingar.

Starfshópurinn óskar eftir því að fjárlaganefnd styrki uppbyggingu faglegs náms í safnafræði um 5 milljónir á ári til næstu fjögurra ára, sem samsvarar einni lektorstöðu til fjögurra ára. Forsendur þess að Háskóli Íslands og höfuðsöfnin megni að yta úr vör markvissu og metnaðarfullu fagnámi eru að til komi utanaðkomandi fjármagn fyrstu fjögur árin. Framlag félagsvísindadeildar mun felast í skrifstofu fyrir lektor, kennsluáðstöðu, búnaði, rannsóknarfé og stoðþjónustu. Að fjórum árum liðnum má gera ráð fyrir því að námsgreinin muni standa undir sér en safnafræðideildin mun þá fá nægilegt fjármagn fyrir þreyttar einingar til að framfleyta sér í samræmi við reglur HÍ.

Meðfylgjandi er greinargerð um safnafræði og hið fyrirhugaða nám.

Með vinsemd og virðingu,

Terry Gunnell,
dósent í þjóðfræði við HÍ og
fulltrúi í starfshópi um uppbyggingu meistaranáms í safnafræði við HÍ

Greinargerð um safnafræðinám við Háskóla Íslands

Starfshópur félagsvísindadeildar HÍ um uppbyggingu safnafræðináms á meistarastigi

Að frumkvæði Terrys Gunnells dósents við Háskóla Íslands hefur Ólafur Þ. Harðarson deildarforseti félagsvísindadeildar HÍ í samráði við Safnaráð hlutast til um að koma á fót starfshópi um uppbyggingu safnafræðideildar við HÍ. (Sjá *fylgiskjal 1*) Sameiginleg uppbygging höfuðsafna og Háskóla Íslands á meistaranámi í safnafræði samræmist tillögum sem fram komu í skýrslu menntamálaráðuneytis frá árinu 2003, *Safnastefna á sviði Þjóðminjavörslu fyrir árin 2003-2008*. Í Safnastefnunni er hvatt til þess að minjasöfnin hafi frumkvæði að viðræðum við forsvarsaðila HÍ um að koma á fót námi sniðnu að þörfum minjasafna.¹ Einnig samræmist uppbygging slíks náms lögbundnu hlutverki Háskóla Íslands sem er að „... vera vísindaleg rannsókn- og fræðslustofnun er veiti nemendum sínum menntun til að sinna sjálfstætt vísindalegum verkefnum og gegna ýmsum störfum í þjóðfélaginu. Háskóli Íslands skal einnig sinna endurmenntun þeirra sem lokið hafa háskólaprófi, miðla fræðslu til almennings og veita þjóðfélaginu þjónustu í krafti þekkingar sinnar,....“²

Eftirfarandi sitja í starfshópnum sem fyrst kom saman í sumarbyrjun 2006:

Rakel Halldórsdóttir, framkvæmdastjóri Safnaráðs, formaður starfshópsins
Terry Gunnell, dósent í þjóðfræði við Háskóla Íslands
Ólafur Kvaran, safnstjóri Listasafns Íslands
Hrefna Róbertsdóttir, sviðsstjóri rannsókna- og varðveislusviðs Þjóðminjasafns Íslands
Álfheiður Ingadóttir, útgáfustjóri Náttúrufræðistofnunar Íslands
Guðný Gerður Gunnarsdóttir, borgarminjavörður
Karl Rúnar Þórsson, formaður Félags íslenskra safna og safnamanna
Anna Þorbjörg Þorgrímsdóttir, formaður Félags íslenskra safnafræðinga
Guðbrandur Benediktsson, deildarstjóri miðlunar á Minjasafni Reykjavíkur, sem sinnt hefur kennslu í safnafræði við HÍ.

Niðurstaða starfshópsins

Starfshópurinn lítur á uppbyggingu meistaranáms í safnafræði við HÍ sem mikið hagsmunamál íslenskra safna og mikilvægt skref í þá átt að efla allt safnastarf í landinu.

Starfshópurinn telur einsýnt að bætt fagmenntun íslenskra safnmanna muni stuðla að aukinni fagmennsku í störfum þeirra og tryggja vandaða varðveislu og miðlun menningar- og náttúruarfs Íslendinga. Um leið má gera ráð fyrir að bætt fagmenntun auki möguleika og getu til

- að skapa heildræna stefnu í vörslu og miðlun menningararfsins
- að taka þátt í eflingu menningartengdrar ferðaþjónustu
- að efla samstarf við innlendar og erlendar mennta- og menningarstofnanir

Fjárstuðningur frá fjárlaganefnd Alþingis

¹ Menntamálaráðuneytið (2003): *Safnastefna á sviði þjóðminjavörslu fyrir árin 2003 – 2008*. Menntamálaráðuneytið: Rit 5. s. 12.

² 1. grein laga um Háskóla Íslands nr. 41/1999.

Forsendur þess að Háskóli Íslands og höfuðsöfnin megni að ýta úr vör markvissu og metnaðarfullu fagnámi eru að til komi utanaðkomandi fjármagn fyrstu fjögur árin. Aukin fagmennska og fagþekking íslenskra safnamanna muni efla og bæta varðveislu, rannsóknir og miðlun hins íslenska náttúru- og menningararfs og gera safnamenn og aðra sem starfa á sviði menningar- og náttúruarfs hæfari til að takast á við þau fjölmörgu verkefni sem fram undan eru til eflingar menningartengdrar ferðaþjónustu um allt land. Með vísun í *Ferðamálaáætlun 2006-2015* og það mikla vægi sem hinn íslenski náttúru- og menningarfur hefur þar í uppbyggingu ferðaþjónustu og varðveislu, rannsóknum og miðlun hinna séríslensku einkenna, þá samþykkti starfshópurinn að leita til fjárlaganefndar um fjárstuðning í slíku hagsmunamáli allrar íslensku þjóðarinnar, sem stuðla mun án vafa að nýsköpun á ýmsum sviðum samfélagsins, tengdri hinum séríslensku einkennum.

Sótt er um *5 milljón króna fjárstyrk á ári, samfellt í fjögur ár* en sú upphæð samsvarar kostnaði einnar lektorsstöðu. Framlag félagsvísindadeildar mun felast í skrifstofu fyrir lektor, kennsluáðstöðu, búnaði, rannsóknarfé og stoðþjónustu. Í áætlunum starfshópsins er gert ráð fyrir að kennsla hefjist í safnafræði á meistarastigi haustið 2007 og að lektor taki til starfa *í síðasta lagi 1. janúar 2007* enda er framundan mikið starf ekki eingöngu við uppbyggingu og skipulagningu námsins heldur og við gerð samstarfssamninga við þau fjölmörgu söfn og stofnanir sem þar munu koma að. Fulltrúar höfuðsafnanna, Þjóðminjasafns Íslands, Listasafns Íslands og Náttúrufræðistofnunar Íslands, lýsa þegar yfir vilja sínum til stuðnings við uppbyggingu námsins, samkvæmt samningi við Háskóla Íslands. Sá stuðningar gæti til að mynda verið með því formi að söfnin útveguðu sérfræðinga til stundakennslu og kennsluáðstöðu.

Þegar nemendur ljúka námskeiðum / verkefnum / ritgerðum fær safnafræðideildin greitt í samræmi við reglur HÍ um þreyttar einingar. Áætlað er að nemendur hins nýja náms ljúki fyrstu prófum í desember 2007.

Starfshópurinn telur umfang þess uppbyggingarstarfs sem fram undan er svo og stjórnun, umsjón og kennsla námsins vera meira en sem nemi starfsskyldum eins lektors og áætla að leita jafnframt fjárstuðnings frá öðrum aðilum. Í *fylgiskjali 2* er gerð grein fyrir áætlaðri lágmarks kennsluþörf í safnafræðideild á árunum 2007-2010.

Samráð og samstarf

Í safnalögum er fjallað um þrjú svið safnastarfs: menningarminjasöfn, listasöfn og náttúruminjasöfn. Nokkuð löng hefð er fyrir samstarfi og leiðbeiningarhlutverki Þjóðminjasafns Íslands gagnvart öðrum söfnum á sviði menningarminja. Minni hefð er fyrir slíkri tengingu á sviði listminja og náttúruminja en mikilvægt er að hugað sé að eflingu allra sviðanna um leið og samvinna milli þeirra verður aukin. Starfshópurinn bindur miklar vonir við að nám í safnafræði verði hvati aukins samstarfs og stuðli að eflingu rannsókna og framþróunar innan og á milli hinna þriggja meiða sem safnastarf byggir á. Því er mikilvægt að höfuðsöfnin og aðrar stofnanir er starfa á sviði safnamála komi að uppbyggingu námsins og styðji með ráð og dáð við kennsluna, taki á móti nemum í starfsnám, leggi til sérfræðinga og skapi möguleg rannsóknarverkefni við hæfi. Þannig miða tillögur starfshópsins við að safnafræðideild verði hýst í félagsvísindadeild HÍ en að hugvísindadeild og raunvísindadeild eigi hlutdeild í náminu og skipi m.a. fulltrúa í námsnefnd. Í námsnefnd safnafræðinnar er gert ráð fyrir að, auk fulltrúa hinna þriggja nefndra deilda, sitji lektor í safnafræði, fulltrúar höfuðsafna, fulltrúi Safnaráðs og fulltrúi nemenda.

Menntun íslenskra safnmanna – núverandi aðstæður

Fjölmargar stofnanir og aðilar sem koma að málefnum safna á landsvísu hafa bent á fremur bágborið ástand á málefnum safna að ýmsu leyti á Ísland.³ Jákvæð og mikilvæg uppbygging hefur átt sér stað á mörgum stærri safnanna en eftir stendur að flest íslensk söfn eru faliðuð og smá og safnmenn því oft einyrkjar í faglegru og félagslegri einangrun.⁴ Þó íslenskir safnmenn hafi oft á tíðum háskólamenntun á því fræðasviði sem söfn þeirra starfa á,⁵ þá skortir oftar en ekki sérþekkingu á hinum lögbundnu hlutverkum safna, sem eru vönduð söfnun, varðveisla, rannsóknir og miðlun menningar- og náttúruarfs íslensku þjóðarinnar.

Endurmenntun safnmanna hér á landi hefur hingað til aðallega verið í formi stakra námskeiða og fyrirlestra um safnamál. Líta má á árlegan Farskóla safnmanna, sem Félag íslenskra safna og safnmanna stendur að, sem árlega endurmenntun safnmanna, en á Farskólanum eru flutt ýmis erindi um safnamál. Félagið hefur jafnframt staðið árlega fyrir endurmenntunarnámskeiði um afmörkuð viðfangsefni í safnastarfi í samvinnu við Endurmenntun Háskóla Íslands. Auk þessa mætti nefna ýmsa fyrirlestra, málþing, málstofur, ráðstefnur og námskeið sem snúa að málefnum safna, sem ýmsir aðilar, s.s. höfuðsöfnin, Safnaráð og fleiri hafa staðið fyrir. Háskóli Íslands hefur jafnframt boðið upp á 30 eininga safnafræðinám á BA stigi undanfarin ár. Þrátt fyrir að í öllum tilfellum sé um að ræða jákvætt framtak er enn, eins og fram kemur í *Safnastefnu á sviði þjóðminjavörslu*, skortur á sérhæfðri grunnmenntun og endurmenntun á háskólastigi fyrir starfsfólk safna, en þar segir: “*brýnt er að þar verði bætt úr með skipulögðum og markvissum hætti á komandi misserum og árum*”⁶ Undir þetta sjónarmið er tekið í verklagsreglum Safnaráðs þar sem eitt af markmiðum ráðsins er að efla menntun safnafólks og finna leiðir til menntunar.⁷

Vegna vöntunar á sérhæfðri menntun á sviði safnamála hafa heildrænar rannsóknir á því sviði verið afar takmarkaðar. Mikilvægt er, í samstarfi við menntastofnanir í landinu, að ýtt sé undir nýsköpun og framþróun á sviði safnamála og menningar- og náttúruarfs með viðtækum rannsóknum á þeim aðstæðum sem eru fyrir hendi og tillögum um hvert beri að stefna.

Samantekið má fullyrða að í dag sé mikil þörf á að auka sérhæfða menntun þeirra sem starfa við söfnun, varðveislu, rannsóknir og miðlun menningar- og náttúruarfs á Íslandi.

Safnafræði (e. museology/museum studies)

³ Safnastefna á sviði þjóðminjavörslu. Hvert stefnum við? Skýrsla farskólanefndar um Farskóla Félags íslenskra safna og safnmanna á Sigulfirði dagana 21. – 23. september 2005 þar sem fjallað var um framtíð safna. (Ritstj.) Sigríður Sigurðarsdóttir: www.safnmenn.is/Farskoli2005. Þar er hvatt til þess að unnið verði eftir Safnastefnu á sviði þjóðminjavörslu og að samskonar stefnumörkun verði gerð fyrir listasöfn og náttúruvísindasöfn. Listasafn Íslands hefur unnið stefnumótun fyrir safnið og stefnir að gerð heildarstefnu fyrir listasöfn í landinu.

⁴ Safnastefna á sviði þjóðminjavörslu, s. 16. Gísli Sverrir Arnason. (2005): *Kortlagning safnaþróunar á Íslandi síðastliðin 20 ár, fjölgun safna og sýninga og tengsl safna og menningartengdrar ferðaþjónustu*: Fyrirlestur haldinn á 22. september 2005 á Farskóla.

⁵ Ársskýrsla Safnaráðs 2004. (2005). s. 12. Safnastefna á sviði þjóðminjavörslu, s. 16.

⁶ Safnastefna á sviði þjóðminjavörslu fyrir árin 2003-2008, bls. 17. Þess ber að geta að boðið hefur verið upp á margvíslega endurmenntun fyrir íslenska safnmenn. Að þeirri fræðslu hafa bæði komið íslenskir sérfræðingar og erlendir. Hér má nefna Farskóla FÍSOS sem haldinn er á hverju hausti svo og endurmenntunarnámskeið FÍSOS sem síðustu fjögur árin hafa verið haldin í samstarfi við EHI. Þegar hér er rætt um endurmenntun safnamanna er átt við heildstæða og formlega menntun við háskóla sem lýkur með háskólagráðu.

⁷ *Verklagsreglur safnaráðs 2003-2005. Samþykktar á fundi safnaráðs 30. janúar 2003. Framlengdar tímabundið á fundi Safnaráðs 16. febrúar 2006*: www.safnarad.is

Skortur á sérhæfðri þekkingu í meðhöndlun menningar- og náttúruarfs er ekki séríslenskt fyrirbrigði og víða um lönd hefur vandinn verið leystur með eflingu safnafræðináms. Safnafræði (e: museology) er vaxandi fræðigrein en hefur þó verið kennd um áratugaskeið. Þekktar safnafræðideildir eru meðal annars við háskólann í Leicester á Englandi⁸ og Reinwardt akademíuna í Amsterdam,⁹ en fræðin eru nú kennd víða um heim, í Evrópu, Bandaríkjunum, Kanada og víðar.¹⁰ Við samningu þessarar greinargerðar hefur nokkuð verið litið til uppbyggingar safnafræðináms í Leicester en einnig til Harvard háskóla,¹¹ háskólans í Gautaborg,¹² og háskólans í Osló¹³ þar sem fræðin eru kennd á metnaðarfullan hátt. Í tveimur síðastnefndu háskólunum er fyrirmyndin sótt til námsins í Leicester.

Viðfangsefni safnafræðinnar er varðveisla og miðlun menningararfsins í sinni víðtækustu mynd þar sem fræðileg vinnubrögð, rannsóknir og kenningar eru samtvinnuðar daglegum störfum á söfnum. Safnafræðin veitir yfirsýn, þekkingu og skilning á öllum þáttum safnastarfs svo og á hlutverki safna í samfélaginu. Einnig fæst safnafræðin við skoðun þeirra aflu sem eru að verki við varðveislu og nýtingu menningararfsins.

Safnafræðin fjallar jafnt um öll söfn, hvort sem viðfangsefni þeirra eru náttúruminjar, listir eða menningarminjar. Um leið og skoðað er hvað er sameiginlegt með öllum tegundum safna þá er skoðað ítarlega hvað skilur á milli þeirra í faglegri nálgun og fræðilegum bakgrunni.¹⁴ Hinn fjölbreytilegi fræðilegi bakgrunnur nemanna er liður í safnafræðináminu sjálfu enda er hann mikilvæg forsenda þess að frjóar umræður skapist meðal nemanna og stuðlar að viðsýni þeirra og auknum skilningi á fjölbreytileika safnastarfs og menningararfsins. Oftast stýrir grunnmenntunin vali einstaklingsins á verkefnum og ritgerðarefni, eðli starfsnámsins og innihaldi valnámskeiða og stendur jafnframt fyrir þeirri fagþekkingu sem er nauðsynlegur undirbúningur fyrir sérhæfð störf á söfnum. Þannig starfa listfræðingar á listasöfnum, jarðfræðingar á náttúruminjasöfnum og þjóðfræðingar á minjasöfnum, til að nefna nokkur augljós dæmi.

Frá haustinu 2001 hefur safnafræði verið kennd sem 30 e aukagrein á BA stigi við Félagsvísindadeild Háskóla Íslands. Kjarni þess náms er 5 e. inngangsnámskeið í safnafræði og 5 eininga einstaklingsverkefni. Það nám hefur ekki getað mætt þörfum safnanna fyrir faglærða starfsmenn né verið sambærilegt við safnafræðináms við erlenda háskóla. Þó er mikilvægt að taka fram að 30 eininga námið hefur skapað mikilvægan grunn fyrir vinnu þessa starfshóps, sem byggir að miklu leyti á því frumkvæði, þekkingu, reynslu og samvinnu sem þar hefur þegar skapast.¹⁵

⁸ The Department of Museum studies, University of Leicester: www.le.ac.uk/ms/

⁹ Reinwardt Academie, Faculty of Museology: www.rwa.ahk.nl/home.jsp

¹⁰ Sjá til að mynda vefsíður Harvard University: <http://www.dce.harvard.edu/extension/museum/>; University of Washington: <http://www.museum.washington.edu/museum/>; New York University: <http://www.nyu.edu/fas/program/museumstudies/>; University of Toronto, Kanada: <http://www.utoronto.ca/museum/>.

¹¹ Harvard University: <http://www.dce.harvard.edu/extension/museum/>

¹² Göteborgs universitet, Museion: www.museion.gu.se/Museumstudies/

¹³ Universitetet i Oslo, Museumskunnskap: www.uio.no/studier/emner/hf/kos/MUSKUN2000/

¹⁴ Högskoleverket. (2004). Utvärdering av ämnena arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap, bok- och bibliotekshistoria, informations- och medievetenskap, kulturvård och museologi vid svenska universitet och högskolor. Högskoleverkets rapportserie 2004:27 R:

<http://web2.hsv.se/publikationer/rapporter/regeringsuppdrag/2004/0427R.pdf>

ICOMFOM, ICOMs International Committee for Museology: www.icom.museum/international/icomfom.html

¹⁵ Háskóli Íslands, mannfræði- og þjóðfræðiskor: www.hi.is~terry/museology

Tillaga starfshópsins að skipulagi safnafræðináms við HÍ

Við uppbyggingu námsins verði horft til erlendra fyrirmynda þar sem verklegir og fræðilegir þættir eru markvisst notaðir til þess auka skilning nemenda á öllum þáttum hefðbundins safnastarfs og samþáttun fræðilegra vinnubragða, rannsókna og kenninga. Áhersla verði lögð á að gefa nemendum kost á að kynnast ítarlega íslensku safnastarfi og jafnframt að fylgjast með því sem hæst ber erlendis. Heimsóknir á söfn og menningarstofnanir eru mikilvægur þáttur í náminu svo og þátttaka nemenda í ráðstefnum og fyrirlestrum sem tengjast söfnum og safnafræði. Kappkostað verði að fá innlenda og erlenda sérfræðinga til að koma að kennslu.

Helstu markmið með uppbyggingu safnafræðináms á meistarastigi eru

<p>að mennta hæft fólk í störf tengdum varðveislu, miðlun og stjórnun menningararfsins að gefa íslenskum safnmönnum kost á endurmenntun að skapa samstarfsvettvang fyrir HÍ og söfnin í landinu að skapa forsendur fyrir samstarf safna og annarra mennta-og menningastofnana að skapa miðstöð rannsókna safna og safnafræða að örva rannsóknir og rannsóknarhæfni safna og safnmanna að efla heildrænt skipulag íslensks safnastarfs að stuðla að upplýstri og árangursríkri stefnumótun um skipulag safnamála í landinu</p>

Tvær námsleiðir verði í boði (sjá nánari lýsingar í fylgiskjölum 2 og 3)

Diplóma í hagnýtri safnafræði, 15 e.

Hagnýt safnafræði hentar fólki sem starfar á söfnum eða við varðveislu og miðlun menningararfs og lokið hefur háskólagráðu.

Námið byggist upp á 15 e. *skyldunámskeið* og að því loknu er möguleiki á að halda áfram og útskrifast með meistaragráðu.

Meistaránám í safnafræði, 60 e.

Meistaránám hentar fólki sem starfar eða vill starfa við varðveislu og miðlun menningararfsins og hefur lokið grunnháskólagráðu á einhverju sviði.

Um er að ræða 15 e *skyldunámskeið*, 5 e. einstaklings- eða hópverkefni, 5 e. í bundnu vali, 5-10 e. valnámskeið, 10-15 e *starfsnám á safni með rannsóknarverkefni* og 15 e. *rannsóknarritgerð*.

Fjarnám

Til að auðvelda íslenskum safnamönnum og fólki á landsbyggðinni aðgang að náminu, verði, í samvinnu við Kennslumiðstöð HÍ, boðið upp á fjarkennslu í safnafræði á MA- stigi. Fjarnámið verði byggt upp í mikilli samvinnu við valin byggðasöfn og símenntunarstöðvar Háskóla Íslands í hverjum landshluta (9 á landinu í dag á Akureyri, Ísafirði, Selfossi, Akranesi, Vestmannaeyjum, Sauðárkróki, Egilsstöðum, Keflavík og Húsavík, auk útibúa). Áhersla verði lögð á að söfn á landsbyggðinni verði beinir þátttakendur í fjarkennslu og sérstaklega þarf að huga að því hvernig tryggja má nemendum í fjarnámi sambærilega menntun og aðrir nemendur njóta. Hér má horfa til uppbyggingar og mögulega til samstarfs við fjarnámsdeild Department of Museum Studies við University of Leicester.¹⁶ Miðað er við að fjarnám hefjist haustið 2008.

¹⁶ University of Leicester, Museum Studies by Distance learning: www.le.ac.uk/ms/study/studymSDL.htm

Lokaorð - Varðveisla og miðlun til framtíðar

Sá heildarskilningur og sú fræðilega færni sem safnafræðingar öðlast á starfsemi tengdri söfnun, varðveislu og nýtingu á náttúru- og menningararfinum gerir þá vel í stakk búna til að starfa jafnt innan sem utan safnageirans við störf sem tengjast menningararfinum og miðlun hans. Sem dæmi um mögulegan starfsvettvang eru stjórnunarstörf við hvers kyns opinberar stofnanir og fyrirtæki sem koma að söfnun, varðveislu, rannsóknum, kennslu og miðlun menningararfs þar sem sérmenntun viðkomandi nýtist í starfi. Einnig má nefna verkefnastjórnun á sviði mennta- og menningarmála auk starfa sem tengjast menningartengdri ferðaþjónustu.

Á síðustu árum hefur áhugi á miðlun menningar- og náttúru- og tækniarfi okkar Íslendinga og árangur á því sviði farið vaxandi og víða um land hafa sprottið upp setur og sýningar, oftar en ekki í tengslum við menningartengda ferðaþjónustu. Mikilvægt er að hlúa að slíkri starfsemi og virkja þann kraft og þær hugsjónir sem oft á tíðum einkenna slíkt framtak. Viðurkennt er að menntun er mikilvægur þáttur í nýsköpun.¹⁷ Ef takast á að varðveita og miðla íslenskum menningar- og náttúruarfi á markvissan og faglegan hátt, hlúa að þeim möguleikum sem söfn og setur hafa á sviði atvinnu- og þekkingarsköpunar og um leið að efla hæfni íslenskra safnmanna til að taka þátt í samstarfsverkefnum jafnt innan lands sem utan, þá þarf að koma á fót sérhæfðri menntun á sviði safnastarfs.

Í nútímasamfélagi skipar meðferð menningar- og náttúruarfsins, hvort sem hún fer fram á söfnum, setrum, með sýningum eða á annan hátt, mikilvægan sess. Samfara því sem okkar þjóðlegi minjaarfur er varinn skemmdum, aukinn á honum skilningur með rannsóknum og nýjustu miðlunartækni beitt til að tryggja að honum aðgang með miðlun, eru mikil verðmæti sköpuð samfélaginu til handa. Metnaðarfullt safnastarf, auk frjós rannsóknarstarfs og árangursríkrar stefnumótunar á því sviði, getur aukið lífsgæði og þroska einstaklinga samfélagsins og skapað þeim tækifæri til sjálfsnáms, sjálfsþekkingar og aukins skilnings á því samfélagi sem þeir lifa í. Þessir þættir eru mikilvægir burðarliðir sjálfsmyndar og samkenndar íslensku þjóðarinnar, en samlegðaráhrif þeirra gegna mikilvægu hlutverki í að skapa samfélag sem þekkir fortíð sína og gengur öruggum skrefum fram á veginn.

Þegar horft er til framtíðar og þeirrar sjálfsmyndar sem íslenska þjóðin mun ala með sér er ljóst að mikilvægt er að huga í tíma að þeirri dýrmætu fjárfestingu sem felst í aukinni menntun með uppbyggingu mannauðsins, aukinni þekkingu og faglegri aðferðum.¹⁸

¹⁷ Menntamálaráðuneytið. (2006). *Hvar standa Íslendingar í nýsköpun*. Vefrit menntamálaráðuneytisins 13. tbl. (Ritstj.) Steinunn Jónasdóttir: www.menntamalaraduneyti.is/utgefing-efni/vefrit/nr/3548

¹⁸ Þorgerður Katrín Gunnarsdóttir. (2005): *Mynd á þili - opnun sýningar í Þjóðminjasafni* 8. júní 2005: www.menntamalaraduneyti.is/radherra/raedur/nr/3194

Fylgiskjal 1. Afrit af bréfum Ólafs Þ. Harðarsonar, deildarforseta félagsvísindadeildar Háskóla Íslands til framkvæmdastjóra Safnaráðs, dags. 20. febrúar 2006 og 12. apríl 2006.

Rakel Halldórsdóttir
framkvæmdastjóri Safnaráðs

Reykjavík 20. febrúar 2006

Efni: Erindi um uppbyggingu meistaranáms í safnafræði við félagsvísindadeild Háskóla Íslands

Í framhaldi af samtali okkar nýverið legg ég til að settur verði á stofn starfshópur til þess að vinna að hugsanlegri samvinnu félagsvísindadeildar og Safnaráðs um uppbyggingu meistaranáms í Safnafræði.

Afhálfu deildar yrðu ásamt undirrituðum Terry Gunnell, dósent í þjóðfræði og Guðný Gerður Guðmundsdóttir, borgarminjavörður.

Virðingarfyllt

Ólafur Þ. Harðarson,
deildarforseti

Rakel Halldórsdóttir,
framkvæmdastjóri Safnaráðs Íslands
Laufásvegi 12
101 Reykjavík

Reykjavík 12. apríl 2006

Í framhaldi af fundi okkar í gær leggjum við til að haldinn verði fundur fulltrúa félagsvísindadeildar Háskóla Íslands og fulltrúa Safnaráðs og meginsafna. Á fundinum verði rætt frekar um uppbyggingu náms í safnafræði við Háskóla Íslands. Sérstaklega verði hugað að fyrirkomulagi slíks náms í nágrannalöndunum og hvaða áherslur safnamenn telja rétt að hafa við uppbyggingu safnafræðináms hér. Þá verði rætt hvort meginsöfnin geti með einhverjum hætti komið að skipulagi og/eða fjármögnun náms í safnafræði við Háskóla Íslands.

Okkur þætti vænt um ef þú gætir boðað fulltrúa meginsafna á fundinn. Hann mætti t.d. halda í Odda fimmtudaginn 11. maí kl. 16 ef það hentar.

Með bestu kveðjum,

Ólafur P. Harðarson,
forseti félagsvísindadeildar

Fylgiskjal 2. Áætluð lágmarks kennsluþörf í safnafræðideild á árunum 2007-2010

Tafla I Áætluð lágmarks kennsluþörf í safnafræðideild á árunum 2007-2010

Vor 2007								
Haust 2007	15 e. nsk					10 e. nsk	5 e. nsk	
Vor 2008	15 e. nsk 5 e. rann 5 e. val					5 e. nsk Rannsókn	10 e. nsk	5 e. val
Haust 2008	10 e. stn 15 e. stn 5 e. val	15 e. nsk				10 e. nsk Starfsnám	5 e. nsk	5 e. val
Vor 2009	15 e. ritgerð	15 e. nsk 5 e. rann 5 e. val				5 e. nsk Rannsókn Ritgerðir	10 e. nsk	5 e. val
Haust 2009		10 e. stn 15 e. stn 5 e. val	15 e. nsk			10 e. nsk 10/15 e. Stn	5 e. nsk	5 e. val
Vor 2010		15 e. ritgerð	15 e. nsk 5 e. rann 5 e. val			5 e. nsk Rannsókn Ritgerðir	10 e. nsk	5 e. val
Haust 2010			10 e. stn 15 e. stn 5 e. val	15 e. nsk		10 e. nsk Starfsnám	5 e. nsk	5 e. val

Skýring á skammstöfunum: Nsk = námskeið; ranns = einstaklings eða hópverkefni; stn = starfsnám

¹ **NÁMSSKIPULAG** meistaranáms í safnafræði spannar 4 annir, 60 einingar og er skipting námskeiða milli anna eftirfarandi:

Önn I: 15 e. skyldunámskeið

Önn II: 5 e. námskeið (bundið val milli 3ja mismunandi námskeiða)

5 e. einstaklings- eða hópverkefni (skylda)

5 e. valnámskeið sem til eru hjá öðrum deildum HÍ eða öðrum háskólum.

Önn III: 10 e starfsnám og 5 e. valnámskeið eða 15 e starfsnám

Önn IV: 15 e meistararitgerð

Í líkaninu er gert ráð fyrir að allir nemendur stundi fullt nám og ljúki því á 2 árum.

² **STARFSSKYLDUR LEKTORS** við Háskóla Íslands felur í sér kennslu á þremur til fjórum 5 eininga námskeiðum á ári, auk stjórnunarskyldu og rannsóknarskyldu.

³ **STUNDAKENNARAR** munu þurfa að koma að kennslu safnafræðinnar. Annars vegar er umfang námsins meira en sem nemur starfsskyldum lektors, hins vegar hefur enginn einn maður yfirsýn yfir öll sérfræðisvið fræðigreinarinnar. Til dæmis er líklegt að lektorinn hafi mesta fagþekkingu á einni af þremur gerðum safna, listasöfnum, menningaminjasöfnum eða náttúruminjasöfnum.

⁴ VALNÁMSKEIÐ

5 e. *sérhæfingarnámskeið* í bundnu vali. Nemendur velja á milli námskeiða sem fjalla um ákveðið svið. Í byrjun verður boðið upp á 3 námskeið, eitt á sviði lista, annað á sviði náttúruvísinda og hið þriðja tengt sérmálefnum minjasafna. Vonir eru bundnar við að hægt verði, í samráði við aðrar skólar og háskóla, að fjölga slíkum námskeiðum þegar fram líða stundir. Miðað er við að meistaranemendur annarra skóla HÍ svo og annarra háskóla geti tekið þessi námskeið sem hluta af vali. Þessi þrjú námskeið eru að höfðu samráði við umsjónarmenn annarra námskeiða, opin öllum meistaranemum við HÍ og meistaranemendum annarra háskóla.

5 e. *valnámskeið* á meistarastigi í öðru námi innan HÍ eða við aðra háskóla, valin í samráði við kennara. Hér má nýta ýmis námskeið sem kennd eru innan deilda Háskóla Íslands og við aðra háskóla.

Fylgiskjal 3. Hugmynd starfshóps að skipulagi safnafræðináms á meistarastigi

Meistaránám við Háskóla Íslands er 60 einingar eða 2 vetur miðað við fullt nám. Starfshópur félagsvísindadeildar Háskóla Íslands um uppbyggingu safnafræðináms leggur til að námið verði skipulagt á eftirfarandi hátt:

1. Önn

15 e. *skyldunámskeið* sem öll eru lesin á fyrstu önn. Þessum grunnnámskeiðum, sem fjalla um söfn og menningararfinn frá ýmsum sjónarhornum, þarf að vera að fullu lokið áður en hægt er að halda áfram í náminu.

2. Önn

5 e. *Einstaklings- eða hópverkefni* sem byggt er á námskeiðunum á 1. önn.

5 e. *Sérhæfingarnámskeið* í bundnu vali. Nemendur velja á milli námskeiða sem fjalla um ákveðið svið. Í byrjun verður boðið upp á 3 námskeið, eitt á sviði lista, annað á sviði náttúruvísinda og hið þriðja tengt sérmalefnum minjasafna. Vonir eru bundnar við að hægt verði, í samráði við aðrar skorir og háskóla, að fjölga slíkum námskeiðum þegar fram líða stundir. Miðað er við að meistaranemendur annarra skora HÍ svo og annarra háskóla geti tekið þessi námskeið sem hluta af vali.

5 e. *valnámskeið*, valið í samráði við kennara.

Nemandi velur námskeið á meistarastigi úr öðrum deildum Háskóla Íslands eða hjá öðrum háskólum, sem gerðir hafa verið samstarfssamningar við. Möguleiki væri á að nýta fjölmörg námskeið sem tengjast málefnum safna, til að mynda námskeið tengd miðlun við Háskóla Íslands, námskeið tengd safnfræðslu við Kennaraháskólann, námskeið tengd markaðssetningu við viðskiptafræðideild HÍ og/eða við aðra háskóla (Háskólann í Reykjavík, Háskólann á Bifröst), námskeið tengd listfræðum við hugvísindadeild HÍ eða Listaháskóla Íslands og fl.

3. Önn

15 e. *Rannsóknarverkefni/starfsnám á safni/stofnun* er valið í samráði við kennara.

Tilgangur starfsnámsins er að nemendur fái, í samvinnu við söfn, innan lands eða utan, tækifæri til að kynnast safnastarfi í návígi og um leið að nýta þá þekkingu sem nemandinn hefur aflað sér. Hér fær áhugi og bakgrunnur nemandans að stýra því hverskonar safn verður fyrir valinu. Gert verði ráð fyrir að um verði að ræða ákveðið verkefni sem nemandi verður falið og hann ljúki á starfsnámstímanum. Nemandinn mun í samráði við umsjónarmann safnafræðinámsins og tengilið á viðkomandi safni/stofnun ákvarða verkefni sem miðast að hagnýtingu kenninga/strauma/stefna í safnafræði. Unnið er eftir ákveðinni markmiðslýsingu og skilar nemandinn rannsóknarskýrslu með dagbók að starfsnámi loknu.

Auk ávinnings nemandi mun safnastarf á Íslandi hagnast á rannsóknarverkefnum af þessu tagi, sem auka munu skilning á starfsemi, skýra markmið og efla þekkingu á viðfangsefnum safna.

Eða:

5 e. *valnámskeið* (sjá 2 önn) og

10 e. *Rannsóknarverkefni á safni/stofnun*

4. Önn

15 e. Rannsóknaritgerð miðar að því að um leið og nemandinn dýpkar þekkingu sína á ákveðnu sviði safnafræðinnar þá fái hann þjálfun í vísindalegum vinnubrögðum. Ritgerðin er unnin eftir reglum Háskóla Íslands um meistararitgerð.